

בשבה האימה

אמיר חרש כתב ספר שמערבב בין ברנר, זומבים וקאנון עברי. הזכייה שלו בפרס ספיר של מפעל הפיס לא רק מכניסה את ז'אנר ספרות האימה אל לב הממסד, אלא מציעה דרך חדשה לדבר על שכול, אלימות ואחדות בישראל | ראיון

שירי לב־ארי // צילום: טל שחר

אחרי פרידה הולכת ומתמשכת מענקי הספרות המקומיים, יוצאת הספרות הישראלית לחפש לה כיוון חדש. הספר 'שכול וכשלון וזומבים' של אמיר חרש, שזכה בשבוע שעבר בפרס ספיר לספרות של מפעל הפיס, הוא אולי מבשר: סימן ראשון לנתיב אפשרי. נדרש אומץ לא מבוטל מצד שופטי הפרס להעניק את המקום הראשון לספר שממזג רומן היסטורי עם ספרות אימה וטוב עשו.

ספרו המהורהר והבלתי צפוי של חרש מחזיר אל מרכז הבמה את דמותו של יוסף חיים ברנר בימיו האחרונים, בבית החווה ביפו, זמן קצר לפני הירצחו ב־1921. ברנר – "היהודי האול־טימטיבי", כפי שכינה אותו חיים באר – נעלם אז מן החיים הארץ־ישראליים, ואיתו גם צרור כתבי היד שלו. חרש משיב את ברנר ואת המחברות האבודות, אלא שהפעם הפורעים אינם <<<

ספרות ותרבות

המשך מהשער האחורי

ערביי הסביבה אלא **זומבים**: "פגחים" בלשון הספר, כלומר פגרים חיים הק' מים מן הקברים, בעיניים עכורות וקובה רעבה, וטובחים בכל הנקרה בדרכם.

ברנר וחבריו מתבצרים בבית משפחת יצקר. ושם, בשבועות של מצור ואימה, נכתבות המח' ברות המתארות את חייהם, ואת קץ העולם כפי שהוא מתגלה לעיניהם.

חרש עדיין מעכל את הוכייה בפרס. הוא שמח על הרווחה הכלכלית, מתכנן נסיעה ליפן עם בת זוגו, הסופרת דנה שופר, ובעיקר מרגיש הקלה והכרה בפרויקט שלו. "זה פרויקט די מושקע", הוא אומר. "לכתוב כמו אנשים אחרים, לעשות ספרות שהיא יצירתית אבל לא דווקא מקורית. והעיסוק באימה ובפנטזיה, פתאום הוא קיבל דחיפה אל מרכז הבמה".

איך הספר הצליח לשבור את המחסומים הזוגריים?

"מצד אחד צריך פשוט מזל. מזל עם מי שיושב בוועדת הפרס, ולפני כן עם הלקטורים בהוצאה, צריך שהכוכבים יתדררו. ובאמת היו כמה הוצאות שסירבו לקחת את הספר, עד שמצאתי את 'עם עוזב' שלשמחתי לא רק הוציאו את הספר אלא גם שמו מאחוריו את כל הכוח שלהם. ואולי זה קשור בתזמון, שיש עכשיו יותר תפוחות לספרות פנטזיה. בשנה שעברה בפרס הביכורים של ספיר זכה איל חיותמן עם ספר פנטסטי שגם קשור להיסטוריה של העם היהודי. גם פה יש הישילוב הזה, מצד אחד

פנטזיה, מצד שני 'שלנו'. קשה לדבר על המציאות הישראלית מתוך ההווה בלי שה ייהיה פצע מרמס, והפנטזיה וההיסטוריה מאפשרות הרחקה זו. גם הר' חקה בזמן וגם הרחקה שהעל' טבעי נתון. איך פה בריחה אלא ניסיון להתמודד עם המציאות הישראלית על מלוא מורכביר תת וריאוושה, ובמובן הזה ברנר הוא דמות של מאפשרת לדבר על זה. מה שיש לברנר לומר עדיין רלוונטי. הוא היה מאוהביה וכואביה של השפה העברית ושל 'ישראל ושל ארץ ישראל. כל דור והבנרנר שלו. יש בו משהו מאחד".

איך ברנר התגלגל לשיח האחרוני?
"אני מודה שלא חשבתי שהספר יתקבל בקלות ובטח לא שיהאבו ויבינו אותו גם חרדים, גם דתיים לאומיים, גם מרכז, גם אנשים צעירים שלא

קראו ברנר מימיהם ואוהבים זומבים, גם ברנריס' טים אקדמיים, גם אנשים מהשמאל הדריקלי. מכל קצות הקשת יקבלתי תגובות חיוביות על הספר. זה הפתיע אותי ודי הרגי, אני חושב שזה בזכות הרברים של ברנר, וגם בזכות הזומבים. איכשהו האניגמטיות של דמות הזומבי מאפשרת השלכות שונות לקוראים שונים, ותוסיפי לזה את חוכמת ה'אף על פי כ' של ברנר. זה משהו שלא מפלג".

בדרך כלל שיח האחרות בא ממהנה הימין שמי בקש מהשמאל לחנוה את נשקו ולהתחבק. והנה ברנר, יהודי לגמרי וחילוני לגמרי, הוא עכשיו הכזה המאחד.
"אולי זה הכוח של הנוסטלגיה. יש עכשיו נור טטלגיה גם ל'בוטניסקי. אנשים בשמאל שואלים איפה ז'בוטנינסקי, אפילו איפה בגין. געגעוע לר' מויות הממלכתיות. ברנר היה איש קשה שאמר את

רעתו על כל דבר, לא משנה כמה אנשים זה עיצבן. ויש פולמר סים גדולים סביב דברים שאמר ועשה. בזמנר'שלו אי'אפשר היה לומר שהוא קול מאחד, אבל על דבר אחד כולם הסכימו: הוא אוהב ישראל".

"אם משהו כאב לו והפריע לו הוא יצא נגדו, אבל זה בא מתוך אהבה אמיתית ודאגה אמיתית. והסוף הטרגי שלו הפך אותו לגי' כור של הציונות. גם עבור אנשים שלא קראו מילה ממה שכתב ולא יודעים דבר על הרעוע הפולי'

טיות שלו, ברנר הוא סמל. ובאמת אפשר למצוא אצלו את כל הרעות הפוליטיות של תקופתו, כי הוא היה בנאדם מורכב שהגיב למציאות. אפשר למצוא דברים נגד הערבים, כי הוא פחד מפוגרומים".

ובצדק.

"הוא אכן נרצח באחד הפוגרומים הראשונים שהתרחשו כזן. אצל ברנר, כמו בתנ"ך, אפשר למצוא את כל הרעיונות ולצטט ממנו. אבל זו לא חולשה אצלו, כי אם כוח האישיות הגדולה שלו. הוא מגיע לאחרות הניגודים, ומהי אחרות הניגר' דים אם לא העם הזה? כל הניגודים קיימים בו והוא עדיין מתקיים. במקום לעסוק בפני השטח של החי' כרה והסכסוכים של הפוליטיקה הקטנה של השעה, ברנר עסק בנפש של האומה, וכשמגיעים לשרוש ההווה, הרבה אנשים שונים צומחים מאותו שורש.

הספר שלי הוא גם מרקם של ציטוטים מתוך כתבי ברנר, והכתיבה של ברנר היא מרקם של ציטוטים מהי' ספרות העברית לדרורותיה, אם אני לוקח מברנר אני גם לוקח מהתנ"ך, מהתלמוד, כי זו הלשון. אז טקסט שלי הוא יותר חכם ממני, כי יש שם את ברנר, והוא יותר חכם מברנר כי יש לו את התלמוד וכל השכונות של הלשון והחוכמה העברית, ואולי זה מה שמאחד את העם".

לברנר יש נזכחות עזה בס' פרות ישראלית. סופרים ממשכיים להתכתב איתו, דרור בורשטיין עשה את זה באבנר ברנר, אלון חילו בריצה בבית האדום. שלא לדבר על מחקר הספרות. אבל עכשיו, אחרי 7 באוקטובר, ההוימניסט שנרצח בידי ערבים בצורה חבי אכזרית שיש מבקש התייחסות מחי' דשת. זה כואב שבעתים למי

שהאמין או עדיין מאמין בדר'קיום.
"כשעשיתי את התחקיר לספר התאבלתי עליו ועל יוסף לואידור וצבי שץ, הסופרים שבחבורה, על מה שלא הספיקו לכתוב. לואידור היה כל כך צעיר, בראשית ההתפתחות הפואטית שלו. אפשר לראות שהוא מתחיל לעשות איוז פניה שם. הסתקרנותי לראות איזה טקסטים כנעניים הולכים להיוולד ממנו. וצבי שץ שרק למד עברית והתחיל לכתוב פרוזה יפהפיה. וברנר שנרצח וצודר הכתבים שלו עליו. זה עצוב שהומניסטים נרצחים, גם בעוטף זה קרה, הרבה אנשי שמאל שהאמינו בדר'קיום, חלקם עדיין מאמינים בדר'קיום. הסדר היה קיים תמיד והוא לא טיעון נגד אפשרות לחיים משותפים".

ל?
"אנשים שמאמינים בחיים משותפים מאמינים – למרות כל מה שקורה. וכל מה שקורה קורה

בית משפחת יצקר כפי שנמצא נטוש ב־1949

מכיוון שאין שלום, מכיוון שמראשית הציונות לא הצלחנו להסתדר ולחיות כאן ביחד".

והייתה לרעוע דרך בזאת?

"אני מאמין שכן. היו דרכים הרבה יותר טר' בות להסתדר ולחיות ביחד, אבל שתי התנועות הלאומיות לא כחרו בזה. היו כמה וכמה הצעות להסכמי שלום, אחת הראשונות הייתה של איתמר בן אב"י, איש ימין לחלוטין, מאוהבי ז'בוטניסקי וממתנגדי תנועת העבודה. הוא חשב על תוכנית הקנטונים, שישראל תחולק כמו שווייץ, קנטון יהודי, קנטון נוצרי, קנטון מוסלמי, ובנאום של המקומות הקדושים על ידי האימפריה הבריטית. הואשלה למי אנתנו נתנים את ההגה".

גם בימין וגם בשמאל שנאו את התוכנית הזאת, כי כולם כל הזמן רוצים את כל העוגה ולא רוצים להתחלק. יש הרבה דברים שאפשר לעשות אחרת, השאלה למי אנתנו נתנים את ההגה".

נרמזה שכל זה לא מעסיק אותך בספר.

"הספר שלי לא עוסק בסכסוך של אנתנו והם, אנתנו לא מוותרים כי הם לא מוותרים. כל השיח הזה הוא שגוי. הוא מעגל הדמים והנקמה שאנתנו תקועים בו כבר יותר ממאה שנה. בעיניי, הזומ' בים באים להפנות את תשומת הלב לדבר אחר: אנתנו מתמודדים מול המוות. גם אנתנו, גם הפ' לסטיגים, האפוקליפסה היא כוח מאחד, איך כתבו 'הבילויים' מי' שלא הפך לזומבי הוא חבר שלך עכשיו'. כי המוות הומה בגדר, וזה לא שיש סכ' סוך בינינו לבין עצמנו, אלא שיש מפלצת עצומה צמאת דם, ווללת מוות, שחיה דרכנו, והיא משכ' נעת אותנו שאנתנו פועלים למען האינטרס שלנו, כשלמעשה אנתנו פועלים למען האינטרס של המוות והשנאה, של להיות מתים'חיים. הסכסוך הלאומי שלנו הוא מפלצת שווללת את כולנו מכל הצדדים, אוכלת את בנינו ובנותינו וחיה באמי' צעות הפעולות שלנו, והאינטרס המשותף של כולנו זה לעצור אותה".

● ● ●

אמיר חרש (44) נולד וגדל ברמת'גן. כשהוא נשאל מה בתולדות חייו עשוי להסי' ביר את חובתו לזומבים ולספרות אימה הוא צוחק וטוען ששום דבר; כנראה, בכל זאת, זו מוזמיותם של סופרים מסוימים, למצוא את נקודות העיוורון ואת המקומות החשוכים במציאות הכי פרוזאית.

הוא למד בתוכן בליך, שירת במודיעין שדה, למד באוניברסיטת תל'אביב בתור כנית הבינתחומית למצטיינים, התמקד בביוולוגיה, פסיכולוגיה ומדעי הרוח. עביר דת המאסטר שלו עסקה בפסיכולוגיה קוגניי' טיבית, חקר תופעות הקשורות לקשב, או יותר נכון לעיוורון קשבי, הרברים הגדולים שאנתנו לא מבחינים בהם כשאנתנו עסוקים במשהו אחר, בדומה ל"אפקט הגורילה". בהמשך עשה דוקטורט בספרות וחקר ככלים מדעיים איך אנשים קוראים ספרות, עקב אחרי תנועות עיניים בזמן שהם קר' ראים סיפור של בורחס, וראה מה קורה כשהמנ' גנון הפואטי לא מצליח להוביל לחוויה פואטית.

גופתו של ברנר, שנרצח במאורעות תרפ"א

הוא מלמד ספרות באוניברסיטת תל'אביב וב'מקום לשיחה', ועורך ביחד עם שופי את כתב העת 'בלחות' לספרות אימה. 'שכול וכישלון וזו' הקנטונים, שישראל תחולק כמו שווייץ, קנטון יהודי, קנטון נוצרי, קנטון מוסלמי, ובנאום של המקומות הקדושים על ידי האימפריה הבריטית. הואשלה למי אנתנו נתנים את ההגה".

נרמזה שכל זה לא מעסיק אותך בספר.

"הספר שלי לא עוסק בסכסוך של אנתנו והם, אנתנו לא מוותרים כי הם לא מוותרים. כל השיח הזה הוא שגוי. הוא מעגל הדמים והנקמה שאנתנו תקועים בו כבר יותר ממאה שנה. בעיניי, הזומ' בים באים להפנות את תשומת הלב לדבר אחר: אנתנו מתמודדים מול המוות. גם אנתנו, גם הפ' לסטיגים, האפוקליפסה היא כוח מאחד, איך כתבו 'הבילויים' מי' שלא הפך לזומבי הוא חבר שלך עכשיו'. כי המוות הומה בגדר, וזה לא שיש סכ' סוך בינינו לבין עצמנו, אלא שיש מפלצת עצומה צמאת דם, ווללת מוות, שחיה דרכנו, והיא משכ' נעת אותנו שאנתנו פועלים למען האינטרס שלנו, כשלמעשה אנתנו פועלים למען האינטרס של המוות והשנאה, של להיות מתים'חיים. הסכסוך הלאומי שלנו הוא מפלצת שווללת את כולנו מכל הצדדים, אוכלת את בנינו ובנותינו וחיה באמי' צעות הפעולות שלנו, והאינטרס המשותף של כולנו זה לעצור אותה".

לברנר יש נזכחות עזה בס' פרות ישראלית. סופרים ממשכיים להתכתב איתו, דרור בורשטיין עשה את זה באבנר ברנר, אלון חילו בריצה בבית האדום. שלא לדבר על מחקר הספרות. אבל עכשיו, אחרי 7 באוקטובר, ההוימניסט שנרצח בידי ערבים בצורה חבי אכזרית שיש מבקש התייחסות מחי' דשת. זה כואב שבעתים למי

מתוך הסרט 'הנוסע השמיני'

לון' ו'מאכן ומכאן' מוצגים טקסטים שלא הוא כתב אלא מצא אותם, הוא המביא לדפוס".

איך התפתחה אצלך האהבה לספרות אימה?
"כתור נער אהבתי סרטי אימה משנות ה־80 וה־90. 'פרדי קרוגר', 'בית קברות לחיות', 'הנוסע השמיני', קראתי הרבה ספרי הרפתקאות. לג'ק לונדון יש מקום מיוחד בליבי. אהבתי סאטירה, קראתי המון אפרים קישון, ספרי חבורת מטיילים כי אהבתי לטייל. ההגע שבו התחלתי לקחת אימה

ברצינות היה בעקבות הקורונה, כשחוויתי אימה וחרדה ותחושות אפוקליפטיות".

ספרך האחרון לפני שכול וכישלון וברנר' הוא ספר נוער שעוסק בקורונה.

"הייתה לי מסורת שפעם בשנתיים כתב' תי סיפור לאחיינים שלי, זוג תאומים. כשהם הגיעו לגיל 14 חשבתי איזה ז'אנר יתאים להם והחלטתי לכתוב סיפור אימה שיתבסס על החיים שלהם באופן רופף. הם ואחותם הקטנה כולם נכנסו לסיפורים. חלק מהסיפורים נכתבו במהלך הסגרים והרבה מהתוכן הנפשי הלא' פשוט שהעסיק אותי נכנס לסיפורים. זו הייתה הפעם הראשונה שהכנתי את הכוח של ספרות אימה ומה היא מאפשרת לי ככותב. אפילו כת' בתי סיפור על ג'וקים שהמטרה שלו להגיעלי, ראותי כמה עוצמה יש לזה. ה'אנר הקסים אותי. מכיוון שאני חוקר באקדמיה, כל פעם שכתבתי על איזשהו מוטיב או קראתי ולמדתי אותו, אחר כך צצה הורמנות ללמד עוד קורס באוניברסיטה, והצצתי להם קורס על ספרות אימה שמשלב אגדות, קוגניציה ומיתולוגיה. הקורס אושר ולא הייתה לי ברירה אלא להבין בנושא. וגם דנה מאיר אוהבת אימה. עשינו לנו פסטיבל'י אימה בייתיים, בחרנו כל פעם נושא: